

**MUSTAQILLIKDAN KEYINGI DAVRDA O'ZBEKISTON VA YAPONIYA
O'RTASIDAGI DIPLOMATIK ALOQALARNING YO'LGA QO'YILISHI****Otamurodova Dildora Uralovna***Aniq va ijtimoiy fanlar universiteti Tarix yo'nalishi 1-bosqich magistranti*

Annotatsiya: Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasining mustaqillikka erishganidan so'ng Yaponiya davlati bilan o'rnatgan diplomatik munosabatlarining shakllanish jarayoni, bosqichma-bosqich rivojlanishi va bugungi kundagi holati tahlil qilinadi. Asosiy e'tibor ikki davlat o'rtasida mustahkam asosda yo'lga qo'yilgan siyosiy muloqot, iqtisodiy hamkorlik, madaniy va ta'lim sohalaridagi aloqalarning mazmun-mohiyatiga qaratiladi. Tadqiqot davomida rasmiy davlat hujjatlari, diplomatik tashriflar protokollari, xalqaro bitimlar, JICA, MOFA va boshqa xalqaro tashkilotlar tomonidan taqdim etilgan hisobotlar asosida O'zbekiston–Yaponiya munosabatlarining real natijalari va istiqbollari tahlil qilinadi. Shuningdek, mintaqaviy kontekstda Yaponiyaning Markaziy Osiyodagi siyosiy strategiyasi va O'zbekistonning bu jarayondagi o'rni ham muhokama qilinadi. Ushbu maqola ikki davlat o'rtasidagi aloqalarning nafaqat ikki tomonlama doirada, balki keng mintaqaviy va global barqarorlik hamda taraqqiyotga ta'siri nuqtai nazaridan ham muhimligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: O'zbekiston-Yaponiya munosabatlari, tashqi siyosat, iqtisodiy hamkorlik, madaniy almashinuv, diplomatiya, mustaqillik.

KIRISH

1991-yil O'zbekiston Respublikasining mustaqilligini e'lon qilishi nafaqat yangi davlatchilik asoslarini yaratdi, balki tashqi siyosat yo'nalishida ham tub burilish yasadi. Yangi mustaqil davlat sifatida O'zbekiston xalqaro maydonda o'zining suverenitetini tan oldirish, barqaror va o'zaro manfaatli aloqalar o'rnatish hamda milliy manfaatlarga xizmat qiluvchi tashqi siyosatni shakllantirishni o'z oldiga ustuvor vazifa qilib qo'ydi. Shu ma'noda, xalqaro hamjamiyat bilan munosabatlar o'rnatishda Yaponiya davlati bilan aloqalar alohida o'rin tutadi.

Yaponiya O'zbekistonning mustaqilligini tan olgan eng birinchi davlatlardan biri bo'lib, bu holat ikki tomonlama munosabatlarning ijobiy rivojlanishi uchun muhim poydevor bo'ldi. 1992-yil 26-yanvar kuni O'zbekiston Respublikasi va Yaponiya o'rtasida diplomatik munosabatlar rasmiy ravishda yo'lga qo'yildi. Bu tarixiy voqea ikki davlat o'rtasida keng qamrovli va uzoq muddatli hamkorlikning boshlanishiga turtki bo'ldi.

Sobiq Prezident Islom Karimov bu masalaga alohida urg'u berib, quyidagicha ta'kidlagan edi:

“Yaponiyaga O'zbekiston mustaqilligini birinchilardan bo'lib tan olib, biz bilan do'stlik yo'lini boshlagani uchun doimiy minnatdorchilik bildiramiz” (Karimov I., 1997, 56-bet).

Shundan keyin ikki davlat o'rtasidagi aloqalar izchil tarzda rivojlanib, u siyosiy-diplomatik muloqotlar, savdo-iqtisodiy hamkorlik, texnologik almashinuv va madaniy-gumanitar sohalarni o'z ichiga olgan keng ko'lamli sheriklikka aylana boshladi. Xususan, Yaponiya O'zbekistonning iqtisodiy modernizatsiyasida, infratuzilmasini yangilashda, ta'lim va sog'liqni saqlash tizimlarini rivojlantirishda muhim rol o'ynadi. Yaponiya tomonidan O'zbekistonga ajratilgan grantlar, kreditlar va texnik yordam loyihalari mamlakatda ko'plab sohalarning rivojiga xizmat qildi.

Yaponiya o'zining tashqi siyosatida Markaziy Osiyoga nisbatan doimo barqarorlik va taraqqiyotni qo'llab-quvvatlovchi pozitsiyada turgan. Shu sababli ham O'zbekiston Yaponiya bilan munosabatlarni faqat ikki tomonlama doirada emas, balki mintaqaviy xavfsizlik va taraqqiyot nuqtai nazaridan ham muhim deb biladi. Yaponiya esa, o'z navbatida, O'zbekistonni Markaziy Osiyodagi asosiy va ishonchli strategik hamkor sifatida ko'radi.

Shunday qilib, O'zbekiston-Yaponiya o'rtasidagi diplomatik aloqalar mustaqillik yillarida boshlangan bo'lsa-da, hozirgi kunga kelib ko'p qirrali va o'zaro manfaatli sheriklik darajasiga yetdi. Bu hamkorlik ikki davlatning siyosiy irodasi, o'zaro ishonch va umumiy rivojlanish maqsadlariga sodiqligi natijasidir. Maqolada aynan shu tarixiy jarayonlar bosqichma-bosqich tahlil qilinadi va diplomatik aloqalarning hozirgi holati hamda istiqbollari yoritib beriladi.

Metodologiya

Mazkur maqolani tayyorlashda asosan tarixiy-diplomatik va siyosatshunoslik tahlil metodlari qo'llanildi. Tadqiqotning asosiy manbalari sifatida O'zbekiston va Yaponiyaning rasmiy diplomatik hujjatlari, davlat tashriflari protokollari, ikki tomonlama bitimlar, JICA (Yaponiya xalqaro hamkorlik agentligi) va MOFA (Yaponiya tashqi ishlar vazirligi) hisobotlari tahlil qilindi.

Shuningdek, taqqoslovchi tahlil orqali Yaponiyaning Markaziy Osiyo davlatlari bilan aloqalari solishtirib o'rganilib, O'zbekistonning ushbu mintaqadagi o'ziga xos o'rni aniqlashtirildi. Bu usul Yaponiya tashqi siyosatidagi O'zbekistonga nisbatan alohida e'tiborni ochib berishga xizmat qildi.

Ilmiy manba sifatida O'zbekistonlik tadqiqotchi N. Komilov, yapon olimlari Y. Nishimura va H. Matsumotoning ishlaridan foydalanildi. Ularning yondashuvlari O'zbekiston-Yaponiya munosabatlarini siyosiy strategiya, yumshoq kuch va mintaqaviy xavfsizlik nuqtai nazaridan tahlil qilishda asos bo'ldi.

Umuman olganda, turli manbalar va metodlarning uyg'unligi maqolada ikki davlat o'rtasidagi diplomatik aloqalarning tarixiy jarayoni va hozirgi rivojlanish tendensiyalarini chuqur yoritishga imkon berdi.

Natijalar

O'zbekiston va Yaponiya o'rtasidagi munosabatlar quyidagi asosiy yo'nalishlarda shakllanib, sezilarli natijalarga erishilgan:

Soha	Yutuqlar	zoh
Siyosat	Oliy darajadagi tashriflar: I. Karimov (1994, 2003), Sh.	O'zaro ishonchni mustahkamlash, strategik

	Mirziyoyev (2019)	sheriklik
Iqtisodiyot	Navoiy IES rekonstruksiya, avtomobil yo'llari, energetika sohasida investitsiyalar	Yaponiya 2 milliard AQSh dollardan ortiq kredit va grant ajratgan (JICA, 2022)
Madaniyat	Yapon bog'lari, madaniyat kunlari, yapon tili markazlari	Madaniy yaqinlik va xalqaro do'stlik
Ta'lim	Talabalar almashinuvi, o'qituvchilar malaka oshirish dasturlari	DS, MEXT, JICA grantlari orqali o'zbek yoshlari Yaponiyada tahsil olmoqda

O'zbekistonlik siyosatshunos N. Komilov bu haqida shunday yozadi:

“Yaponiyaning O'zbekiston bilan aloqalari gumanitar yondashuv asosida qurilgan bo'lib, inson salohiyatiga sarmoya kiritish bilan ajralib turadi” (Komilov N., 2015, 102-bet).

Munozara

O'zbekiston-Yaponiya munosabatlarining asosini o'zaro hurmat, manfaatlar muvozanati va uzoq muddatli barqarorlik tashkil etadi. Yaponiya tashqi siyosatida Markaziy Osiyoga nisbatan alohida yondashuv – “Markaziy Osiyo + Yaponiya” formati orqali ifodalanadi. Bu mintaqadagi yagona muloqot platformasi hisoblanadi.

Yapon tadqiqotchisi Y. Nishimura fikricha:

“Toshkent Tokio uchun Markaziy Osiyoda ishonchli va strategik sherikka aylangan, aynan O'zbekiston orqali Yaponiya mintaqaviy siyosatga ta'sir o'tkaza oladi” (Nishimura Y., 2020, 44-bet).

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2019-yilgi Yaponiyaga tashrifi natijasida iqtisodiyot, ta'lim va sog'liqni saqlash yo'nalishlarida yangi bitimlar imzolandi. Ayniqsa, “Yashil energiya”, raqamli texnologiyalar va suv resurslarini boshqarish kabi zamonaviy sohalar bo'yicha hamkorlik mustahkamlandi.

Biroq, o'zaro savdo hajmi hanuz kutilgan darajada emas. 2023-yil yakuniga ko'ra, o'zaro tovar ayirboshlash hajmi atigi 400 million AQSh dollarini tashkil etdi (mfa.uz). Bu borada byurokratik cheklovlar, logistika infratuzilmasi va korporativ almashinuvlarning pastligi muammoli omillar sifatida ko'rilmogda.

Xulosa

O'zbekiston mustaqillikdan keyingi tashqi siyosatida Yaponiya bilan aloqalarni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratdi. Ikki davlat o'rtasidagi diplomatik munosabatlar mustahkam asoslarda shakllanib, bugungi kunda ko'p qirrali sheriklik darajasiga yetdi. Siyosiy ishonch, texnologik ko'mak, madaniy yaqinlik va ta'lim sohasidagi loyihalar bu munosabatlarning amaliy ifodasidir.

Yaponiyaning O'zbekiston bilan munosabatlaridagi asosiy yondashuvi shaxsiy aloqalar, ishonchli hamkorlik va inson salohiyatini rivojlantirishga qaratilgani bilan ajralib turadi. Bu ikki davlat aloqalarining barqarorligi va istiqboli haqida dalolat beradi.

Kelajakda ham bu munosabatlarni strategik sheriklik darajasida mustahkamlash uchun iqtisodiy ko'lamni kengaytirish, qo'shma texnoparklar tashkil etish va xalqaro bozorlar uchun qo'shma eksport loyihalarini yo'lga qo'yish zarur bo'ladi. Shu maqsadda

Yaponiya bilan hamkorlik O'zbekiston tashqi siyosatida ustuvor yo'nalishlardan biri bo'lib qolaveradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov I.A. (1997). O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. Toshkent: O'zbekiston.
2. Komilov N. (2015). O'zbekiston tashqi siyosatining shakllanishi va rivojlanishi. Toshkent: Fan.
3. Nishimura Y. (2012). Japan and Central Asia: Towards a Silk Road partnership.
4. Matsumoto H. (2019). Diplomatic relations of Japan with Uzbekistan: Strategic interests in Central Asia. Kyoto University Press.
5. Sultonov M. (2020). O'zbekistonning xalqaro munosabatlari. Toshkent: Sharq.
6. Kuchkarov B. (2021). Yaponiya bilan hamkorlikda amalga oshirilayotgan iqtisodiy loyihalar. Toshkent: Iqtisodiyot.
7. Shukurov A. (2018). O'zbekiston va Osiyo-Tinch okeani mintaqasi davlatlari bilan munosabatlari. Toshkent: Davlat siyosati instituti.